

УДК 378.4(73):37.014.24]:316. 42

ПРІОРИТЕТНІ ЗАВДАННЯ УПРАВЛІННЯ МІЖНАРОДНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УНІВЕРСИТЕТАХ США В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**Донченко В. М.**

У статті схарактеризовано пріоритетні завдання управління міжнародною діяльністю в університетах США на різних етапах інтернаціоналізації освіти. Ви-явлено основні чинники і визначено завдання інтернаціоналізації освіти в умовах глобалізації, схарактеризовано основні етапи розвитку міжнародної діяльності університетів США; обґрунтовано пріоритетні завдання управління міжнародною діяльністю в університетах США на сучасному етапі інтернаціоналізації.

Ключові слова: міжнародна діяльність університету, інтернаціоналізація, міжнародна освіта, зовнішня політика, міжнародне співробітництво.

В статье охарактеризованы приоритетные задачи управления международной деятельностью в университетах США на разных этапах интернационализации образования. Выявлены основные факторы и определены задания интернационализации образования в условиях глобализации, охарактеризованы основные этапы развития международной деятельности университетов США, обоснованы основные задачи управления международной деятельностью в университетах США на современном этапе интернационализации.

Ключевые слова: международная деятельность университета, интернационализация, международное образование, внешняя политика, международное сотрудничество.

The primary tasks of international relations administration at US universities at different stages of education internationalization are characterized in the article. The main rationales of internationalization in the context of globalization are distinguished and its objectives are defined, the main stages of international relations development at US universities are characterized; principle tasks of international relations administration at US universities at the present stage of internationalization are substantiated.

Key words: university international relations, internationalization, international education, foreign policy, international cooperation.

Постановка проблеми. Інтернаціоналізація освіти в Україні, зумовлена глобалізацією, передбачає активізацію міжнародної діяльності університетів. Так, у "Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021" (2012) наголошується на необхідності модернізації системи управління освітою. Реалізація окреслених завдань передбачає розроблення механізмів управління міжнародною діяльністю вітчизняних університетів. Вивчення і систематизацію прогресивного досвіду управління міжнародною діяльністю університетів США, країни, яка зберігає передові позиції у світових рейтингах конкурентоспроможності, дозволить суттєво оптимізувати процеси інтернаціоналізації вітчизняної вищої освіти.

Загальний аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтернаціоналізація освіти є об'єктом дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців. Так, сутнісні характеристики інтернаціоналізації освіти розкрито у роботах зарубіжних науковців Ф. Альтбаха, М. Ван дер Венде, Дж. Дейвіса, Дж. Елінгбое, У. Тайхлера та ін.; аналіз етапів розвитку та особливостей упровадження міжнародного виміру у вищу освіту США представлено у роботах Х. де Віта; основні етапи інтернаціоналізації вищої освіти США схарактеризовано у працях Л. Местенхаузера, Дж. Меркса, окремі аспекти оцінювання міжнародної діяльності університету висвітлено А. Хорном, Д. Хенделом, Дж. Фраєм.

Питання здобуття міжнародного виміру освіти активно досліджуються вітчизняними науковцями. Так, взаємозв'язок процесів інтернаціоналізації та глобалізації, їх вплив на розвиток освіти представлено у працях українських дослідників В. Андрущенка, С. Клепка, К. Корсака, В. Лугового, Л. Пуховської А. Сбруєвої та ін., особливості розвитку вищої освіти у різних країнах світу розкрито у дослідженнях О. Локшиної,

Г. Ніколаї, Л. Постової, В. Яблонського та ін. Проте характеристика пріоритетних завдань управління міжнародною діяльністю університетів США не є докладно представленою в сучасній педагогічній компаративістиці і потребує подальшого вивчення.

Мета статті – полягає у характеристиці пріоритетних завдань управління міжнародною діяльністю в університетах США на різних етапах інтернаціоналізації освіти. Реалізація поставленої мети потребує розв'язання таких завдань: виявлення основних чинників і визначення завдань інтернаціоналізації освіти в умовах глобалізації; характеристика основних етапів розвитку міжнародної діяльності університетів США; обґрунтування пріоритетних завдань управління міжнародною діяльністю в університетах США на сучасному етапі інтернаціоналізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основоположні поняття, використані в ході дослідження, є "міжнародний вимір освіти" й "інтернаціоналізація". "Міжнародний вимір освіти" розуміється як перспектива, діяльність чи програма, що впроваджує або інтегрує міжнародну / міжкультурну / глобальну перспективу в основні функції університету чи коледжу [10]. Згідно з М. ван дер Венде, "інтернаціоналізація" – це будь-яка систематична діяльність, спрямована на забезпечення відповідності вищої освіти вимогам та викликам, пов'язаними з глобалізацією ринку праці та економіки. Дж. Еллінґбо [5] визначає інтернаціоналізацію як процес набуття університетом або коледжем міжнародної перспективи, що означає здійснення спрямованої на майбутнє діяльності, для якої є характерним інтердисциплінарний характер. Таким чином, інтернаціоналізація освіти є комплексним процесом, що передбачає впровадження міжнародного виміру в усі аспекти діяльності навчального закладу.

Динаміку розвитку міжнародної освіти схарактеризовано у працях Дж. Местенхаузера. Так, дослідник встановив основні фази, або етапи її розвитку у XX ст., розкрив чинники, що зумовили активізацію інтернаціоналізації освіти. На думку Дж. Местенхаузера, перша фаза інтернаціоналізації ("ейфорія") тривала з 1946 р. до початку війни у В'єтнамі та нафтової кризи 60–70-х рр. XX ст., характеризувалася посиленням інтересу до міжнародної діяльності у вищій освіті як засобу зміцнення позицій США на міжнародній арені як країни-лідера; друга фаза ("чорні хмари") розпочалася з фіаско Акту про міжнародну освіту 1966 р. і закінчилася в кінці 70-х рр. XX ст. стала наслідком загострення внутрішніх проблем у країні і, як результат, скороченням підтримки міжнародної освіти; третя фаза ("захист шляхом об'єднання") розпочалась на початку 80-х рр. XX ст. і є результатом скорочень фінансування міжнародних освітніх програм адміністрацією Р. Рейгана. На початку 90-х рр. XX ст. розпочалася нова фаза інтернаціоналізації, яку теоретики освіти називають "ною ейфорією" [13].

Характеристика інтернаціоналізації вищої освіти у США в історичному контексті представлена у працях Х. де Віта. На його думку, перший етап інтернаціоналізації охоплює XIX ст. і характеризується експортом європейської моделі освіти у США, активізацією академічної мобільності (переважно у країни Європи). Другий етап інтернаціоналізації охоплює першу половину XX ст., міжнародна діяльність у цей час розуміється як засіб досягнення миру та взаєморозуміння. Після завершення Другої світової війни, протягом третього етапу інтернаціоналізації вищої освіти США, пріоритетом у міжнародній діяльності стає реалізація завдань зовнішньої політики держави та підтримка національної безпеки. Четвертий етап відповідає періоду холодної війни і визначається великим ступенем державної підтримки міжнародного співробітництва та обмінів. П'ятий етап розпочинається у 80-х рр. XX ст. і пов'язаний з інтенсифікацією інтеграційних процесів у сфері вищої освіти [13]. Як бачимо, Х. де Віт виділяє п'ять етапів розвитку міжнародної діяльності, закономірно залежних від еволюції соціального, економічного та політичного життя країни.

На думку Г. Меркса, у вищій освіті США існували певні хвилі інтернаціоналізації. Перша хвиля передувала Другій світовій війні, в той час діяльність навчальних закладів була спрямована на міжнародну допомогу, розвиток програм міжнародної освіти, організацію навчання іноземних студентів. Друга хвиля розпочалася у 70-х рр. XIX ст., вона пов'язана із прагненням встановлення та збереження миру в усьому світі засобами інтернаціоналізації освіти. Остання хвиля інтернаціоналізації розпочалась у 90-х рр. XX ст. і є реакцією на інтенсивну глобалізацію [11]. Як бачимо, Г. Меркс вважає, що інтернаціоналізація вищої освіти у США має циклічний

хвилеподібний характер, при цьому можна стверджувати, що на сучасному етапі процес інтернаціоналізації освіти у США знаходиться на стадії активізації.

Аналіз праць американських авторів з проблеми дослідження дозволяє стверджувати, що процес розвитку міжнародної діяльності університетів у США має свою специфіку. Його динаміку визначає трансформація мети і основних завдань інтернаціоналізації, зумовлена впливом об'єктивних чинників (див. табл. 1).

Таблиця 1

Етапи розвитку міжнародної діяльності університетів США

Період	Чинники виникнення	Мета міжнародної діяльності	Основні ознаки етапу
XIX – початок XX ст.	Невідповідність освіти прагненням та потребам суспільства; необхідність реформування системи освіти	Підвищення якості вищої освіти, відповідність вищої освіти європейським зразкам	Міжнародна діяльність безсистемна, має казуїстичний характер; міжнародні заходи здійснюються за індивідуальною ініціативою; відсутність державної підтримки; поява перших фондів та програм міжнародної освіти; активізація академічної мобільності (переважно до країн Європи)
20–50-ті рр. XX ст.	Перша та Друга світові війни; розпад колоніальних держав; новий статус США на міжнародній арені	Підтримка миру у світі та досягнення взаєморозуміння між націями	Міжнародні програми освітніх обмінів, поява установ, що займаються питаннями міжнародної освіти; розширення географії міжнародного співробітництва; започаткування програм міжнародної допомоги
60–80-ті рр. XX ст.	Холодна війна; загострення внутрішніх проблем у країні; війна у В'єтнамі	Національна безпека та реалізація завдань зовнішньої політики	Зростання ролі держави в управлінні міжнародною діяльністю; програми міжнародного розвитку та міжнародної технічної допомоги стають важливим елементом міжнародної діяльності; міжнародна діяльність закріплюється законодавчо-нормативною базою
90-ті рр. XX – початок XXI ст.	Глобалізація; ринковізація освіти; лідерство в економічній, політичній та освітній сферах	Забезпечення конкурентоспроможності освіти	Конкретизація стратегічних завдань міжнародної освіти; цілісний та системний підхід до міжнародної діяльності; експорт освітніх послуг, інтенсифікація співробітництва в науково-дослідній сфері; міжнародний трансфер технологій

Характеристика етапів розвитку міжнародної діяльності в університетах США, представлена нижче, дозволить обґрунтувати пріоритетні завдання управління такою діяльністю у сучасних умовах.

Зазначимо, що вища освіта США заснована на базі європейської моделі університету, в колоніальні часи перші навчальні заклади наслідували модель, що існувала в Оксфорді та Кембриджі. У кінці XIX ст. почали з'являтися навчальні заклади, які запозичували німецьку модель дослідницького університету. Протягом XIX ст. існувала практика виїзду американських громадян для здобуття вищої освіти чи продовження навчання до Європи, адже американські навчальні заклади не могли забезпечити освіту рівної якості, професорсько-викладацький склад також подорожував до Європи з метою запозичення досвіду і покращення якості викладання та наукових досліджень.

Однак, незважаючи на те, що протягом XIX ст. академічна мобільність на території США була поширеним явищем, вона не здобула організаційного й інституційного оформлення. Зі зростанням академічної мобільності з'явилися перші приватні організації, фонди та університети, діяльність яких була спрямована на здобуття освітою міжнародного виміру.

У той час в країні було запроваджено низку ініціатив, що сприяли бажаним здобути досвід навчання за кордоном. Так, у 1890 р. Американська асоціація жінок з

університетською освітою надала викладачам можливість здійснювати дослідження за кордоном; у 1902 р. було засновано Стипендію імені Роудса для покращення порозуміння між громадянами англомовних країн; у 1911 р. Американською академією у Римі засновано дослідницькі стипендії для навчання в Італії; того ж року було створено Комісію співдружності іноземних студентів, її метою було надання консультацій студентам та збір статистичних даних про іноземних студентів у США. Протягом 1905–1912 рр. Гарвардський, Колумбійський, Чиказький та Вісконсінський університети підписали угоди про академічний обмін з університетами Німеччини та Франції [13].

Початок ХХ ст. відзначився зростанням академічної мобільності, як зовнішньої, так і внутрішньої; активізацією діяльності приватних організацій та фондів, які почали здійснювати свій внесок у розвиток міжнародної освіти; ініціюванням програм міжнародного обміну та навчання за кордоном.

Заснування Інституту міжнародної освіти (1919) мало на меті поширення та координацію міжнародної освіти в країні. Його створення та фінансування здійснювалося за кошти благодійних фондів та спонсорів [7].

Починаючи з 30-х рр. ХХ ст., США розширюють кордони міжнародного освітнього співробітництва та обміну. Так, Конвенція про покращення інтраамериканських культурних відносин створила можливості для освітніх обмінів між країнами Латинської Америки та США. Важливим аргументом на користь інтернаціоналізації вищої освіти була підтримка миру і взаєморозуміння у світі та посилення національної безпеки. Таку місію мали Фонд Карнегі за міжнародний мир, Світовий фонд миру, передусім, у рамках Конвенції стверджувалося, що академічна мобільність є ефективним механізмом популяризації ідей доброї волі та встановлення взаєморозуміння націй [13].

Після Другої світової війни американська система вищої освіти стає більш самодостатньою та займає нову позицію у світовому освітньому просторі, розпочинається новий етап розвитку міжнародної діяльності. Підтримка миру та взаєморозуміння між націями проголошено основною метою міжнародної діяльності в освіті. Міжнародні освітні ініціативи стали фінансуватися та регулюватися урядом.

Однією з ініціатив уряду щодо розвитку міжнародної діяльності у сфері вищої освіти є програма імені Фулбрайта (1946). Місією програми стало досягнення взаєморозуміння між громадянами США та інших країн шляхом освітніх та культурних обмінів та розвиток дружніх стосунків США з іншими країнами світу. Однак програма мала приховані політичні мотиви – затвердити позиції США як нового світового лідера та закріпити цю ідею.

Холодна війна значно вплинула на розвиток міжнародної освіти, у цей період був прийнятий "Закон про освіту для потреб національної оборони" (1958), що спонукав розвиток точних та інженерних наук, вивчення іноземних мов, регіоназнавства, педагогіки. У цей час започатковано програми міжнародної технічної допомоги, адміністровані Агентством США з міжнародного розвитку. До складу подібних програм увійшли міжнародні освітні програми, в тому числі програми навчання іноземців та програми освітнього обміну [13].

Розділ VI "Закону про вищу освіту США" (1965), який врегульовує питання упровадження міжнародних програм у сфері вищої освіти, сприяв інтернаціоналізації курикулуму, розвитку міждисциплінарних досліджень у галузі регіоназнавства та створенню великої кількості лінгвістичних центрів, в яких вивчалися іноземні мови. У 1966 р. був прийнятий Акт про міжнародну освіту, передбачалося, що він активізує міжнародний освітній обмін, однак війна у В'єтнамі та економічна криза спричинили гальмування подібних стратегій і змістили акцент на вирішення внутрішніх проблем у країні.

По закінченні холодної війни та розпаду СРСР зростає інтерес уряду США до міжнародних програм як засобу реалізації завдань зовнішньої політики. Так, у 1991 р. був прийнятий Акт про освіту для національної безпеки. Інтенсифікація процесу глобалізації ставить перед країною завдання збереження конкурентоспроможності на міжнародному ринку, передусім у сфері освіти.

У 1995 р. Американською радою з питань освіти було розроблено національну програму, спрямовану на надання міжнародного виміру вищій освіті. Серед пріоритетних завдань Національної програми слід назвати забезпечення обов'язкового оволодіння іноземними мовами; покращення розуміння інших культур; включення до

навчального плану дисциплін, що покращують міжнародне взаєморозуміння; збільшення можливостей студентів навчатися за кордоном; виявлення труднощів, що перешкоджають розвитку міжнародної освіти; здійснення співробітництва з університетами інших країн; організація співробітництва з місцевими школами та спільнотами, спрямованими на упровадження міжнародного виміру в освіту [1].

Потреба збереження конкурентоспроможності на міжнародному освітньому ринку на початку нового тисячоліття спонукала уряд США запровадити ряд ініціатив, серед яких "Адміністративний Меморандум про міжнародну освіту" (2000). Меморандум був ініційований Асоціацією працівників міжнародної освіти та Радою з міжнародних освітніх та культурних обмінів.

На сьогоднішній день США є лідером серед світових провайдерів освітніх послуг для іноземних студентів. Станом на 2012 р. в університетах США навчалось 764,495 іноземних студентів. За даними Інституту міжнародної освіти, протягом останнього десятиліття кількість іноземних студентів щороку збільшувалася в середньому на 3,3 % [8]. Зазначимо, що у програмах міжнародного обміну беруть участь не всі вищі навчальні заклади країни. Так, у 2009–2010 навчальному році 200 навчальних закладів приймали більше 70 % іноземних студентів при загальній кількості 4409 вищих навчальних закладів у країні [4].

У 2012 р. Департамент освіти США розробив та затвердив першу чітко визначену міжнародну стратегію "До глобального успіху через міжнародну освіту" [12]. Стратегія спрямована на реалізацію двох важливих завдань: покращення якості освіти в США та просування пріоритетних цілей зовнішньої політики країни. Стратегія спрямована на забезпечення:

- якості освіти світового класу для всіх студентів;
- розвиток глобальних компетенцій усіх студентів;
- міжнародного бенчмаркінгу в освіті та застосування досвіду інших країн;
- покращення освітньої дипломатії та взаємодії з іншими країнами.

Стратегія, розроблена на 2012–2016 рр., відображає орієнтацію уряду країни на підготовку молоді до життєдіяльності у глобалізованому світі та співпрацю з іншими країнами з метою покращення якості освіти. Актуальними є спрямована на впровадження міжнародних освітніх програм участь у міжнародній бенчмаркенговій діяльності, співробітництво з іншими країнами та міжнародними організаціями. Стратегія базується на цілісному та системному підходах до міжнародної діяльності, що відображено у її цілях та завданнях.

Розвиток міжнародної діяльності в університетах США у сучасних умовах спрямований на вироблення механізмів управління цією діяльністю, що пояснюється відсутністю державних стратегій управління діяльністю університетів, перевагою приватних ініціатив в існуючих механізмах керівництва діяльністю університетів, залежності міжнародних стратегій університетів від особистої позиції керівництва закладу, ускладненими схемами фінансування міжнародної діяльності, заснованими переважно на самофінансуванні.

Висновки. Таким чином, розвиток міжнародної діяльності в університетах США зумовлений дією економічних, політичних та соціальних чинників. Відповідно до мети міжнародної діяльності можна виділити чотири основні етапи розвитку міжнародної діяльності університетів США: 1) XIX – початок XX ст. – міжнародна діяльність визнається засобом підвищення якості освіти; 2) 20–50-ті рр. XX ст. – відбувається активізація міжнародного співробітництва; 3) 60–80-ті рр. XX ст. – зростання ролі держави в управлінні міжнародною діяльністю ВНЗ; 4) 90-ті рр. XX – початок XXI ст. – цілісний та системний підхід до управління міжнародною діяльністю університету. Тривалий час основним мотивом для встановлення міжнародних зв'язків було проголошено підтримання миру та покращення взаєморозуміння між націями. Важливим фактором зовнішньої політики США є національна безпека, міжнародна діяльність університетів в країні має на меті задоволення політичних інтересів США на міжнародній арені та реалізацію основних завдань зовнішньої політики країни. В умовах глобалізації основними завданнями інтернаціоналізації є забезпечення конкурентоспроможності вищої освіти та збереження лідерства в економічній, політичній та освітній сферах.

Предметом наших подальших наукових розвідок є вивчення ефективних механізмів управління міжнародною діяльністю університетів США в умовах глобалізації.

Література

1. American Council on Education. Educating Americans for a world in flux: Ten ground rules for internationalizing higher education. – Washington, DC : American Council on Education, 1995. – 16 p.
2. Edwards J. Challenges and Opportunities for the Internationalization of Higher Education in the Coming Decade: Planned and Opportunistic Initiatives in American Institutions / J. Edwards // Journal of Studies in International Education. – 2007. – Vol. 11, Fall/Winter. – P. 373–381.
3. Executive Memorandum on International Education [Electronic resource]. – URL: http://www.nafsa.org/uploadedFiles/NAFSA_Home/Resource_Library_Assets/Public_Policy/pr esident_clinton_issues_1.pdf?n=173. – Назва з екрана.
4. Greene M. F. Internationalisation of U. S. Higher Education in a Time of Declining Resources / M. Green, A. Ferguson. – Australian Government Department of Education, Employment and Workplace Relations. Australian Education International, 2011. – 39 p.
5. Greene M. F. Measuring and Accessing Internationalization [Electronic resource] / M. F. Greene. – URL: http://www.nafsa.org/uploadedFiles/NAFSAHome/ResourceLibrary_Assets/Publications_Library/Measuring%20and%20Assessing%20Internationalization.pdf. – Назва з екрана.
6. Horn A. Ranking the International Dimension of Top Research Universities in the United States / A. Horn, D. Hendel, G. Fry // Journal of Studies in International Education. – 2007. – Vol. 11, № 3/4 Fall/Winter. – P. 330–358.
7. Institute of International Education [Electronic resource]. – URL : <http://www.iie.org/en/Who-We-Are/History>. – Назва з екрана.
8. Institute of International Education. Opendoors 2012 fast facts [Electronic resource]. – URL: <http://www.iie.org/Research-and-Publications/Open-Doors>. – Назва з екрана.
9. Knight J. Strategies for Internationalization of Higher Education: Historical and Conceptual Perspectives / J. Knight, H. De Wit // Strategies for Internationalization of Higher Education: A Comparative Study of Austria, Canada, Europe and the United States of America. – Amsterdam : EAIE, OECD/IMHE, 1995. – Chapter I. – P. 5–32.
10. Matta C. Comprehensive U. S. Higher Education Internationalization: Exploring Study Abroad as an Indicator / C. Matta. – Illinois, Chicago : Loyola University, 2010. – 61 p.
11. Merx G. The two waves of internalization in U. S. higher education / G. Merx // International educator. – 2003. – Vol. 11, № 1. – P. 6–12.
12. Succeeding Globally Through International Education and Engagement: U. S. Department of Education International Strategy 2012–16 [Electronic resource]. – URL : <http://www2.ed.gov/about/inits/ed/international/international-strategy-2012-16.pdf>. – Назва з екрана.
13. Wit H. de Internationalization of higher education in the United States of America and Europe: A historical, comparative and conceptual analysis / H. de Wit // Westport, CT : Greenwood, 2002. – 270 p.